TAL

Om

DE FRIA KONSTERS VÅRDE OCH NYTTA;

Hållit för

KONGL. VETENSKAPS ACADEMIEN

Vid PRÆSIDII nedläggande,

Den 23 Julii, år 1757.

Af

CARL FREDRIC ADELCRANTS,

Öfver-Intendent och Ridd. af K. Nordst. Orden.

På Kongl. Vetenskaps Academiens befallning.

STOCKHOLM,

Tryckt hos Direct. LARS SALVIUS, 1757.

Mine Herrar!

När Kongl. Vetenſkaps Academien för någon tid ſedan behagade anförtro mig den ſyſslan, ſom jag i dag til en värdigare Efterträdare öfverlämnar, kunde jag ej miſstaga mig om orſaken, hvarföre ſå utmärkt heder mig vederfors.

På min ſida fant jag den ſå mycket mindre, ſom egne förtjänſter och de egenſkaper, de där fordras til ſyſlornes berömliga ſtyrſel i et ſå uplyſt Samqväm, icke gjorde mig därtil berättigade. Således borde jag vara til fullo öfvertygad därom, at Kongl. Academien endaſt ville allmänt förklara Deſs vänſkap och

tycke för Fria Konsterna, då Den tildelte mig detta rummet, som tilförene af store och lärde Män så vårdigt varit beklädt.

Min årkäntsla af denna Kongl. Academiens ynnest lärer jag icke på något lämpeligare sätt kunna å daga lägga, än då jag vid mit Föresätes återlemnande, efter antagen lofflig plägsed, har den äran, at i et kårt Tal förestålla: *De Ädla, så kallade Fria Konsters vårde, den nytta och de fördelar, som deras idoge drift tilbringar Borgeliga Samhållet; til bestyrkarde hvaraf jag utur äldre och nyare handlingar får visa, det Konsternas odlande i alla tider förebådat Rikens upkomst, deras flor varit medel til magt och rikedom, men deras vanhäfd med sig dragit Folks och Länders undergång.*

Ehuruvål ingen ibland Eder, Mine Herrar, lärer vara, som icke har sig bekant, hvad med de Ädlare eller så kallade Fria Konsterne efter allmänt brukeligt talesätt förstås, bör jag ändå för redigare ordnings skul tydeligen förklara, at jag med samma namn i synnerhet beteknar *Byggningskonsten*, *Måleriet* och *Bildthuggeriet*.

Utaf dessa tre ypperста, hafva flere berömlige Konster sin uprinnelse och äro med dem så oskiljaktigt förknippade, at samma tilnamn af Ädla jämvål til flere grenar af desse Konster sig fullkomligen passar.

Såle-

Således bőra Medailleurer, Graveurer uti ådla ſtenar, Kopparſtickare, Moſäique-Arbetare, Hiſtorie-Cizeleurer i gull ſilfver och flera metaller, ſamt Våfvare af de ſlags Tapeter, ſom under namn af *Haute* och *Baſſe Liſſe* åro bekante, med fog råknas ibland de ådlare Konſtnårerne, emedan til deſſa konſters fullkomliga utőfvande behőfves ſamma medfődda bőjelſe och qvickhets eld, ſamma kunſkaper, ſamma outtrőtteliga őfning, ſamma åldre och nyare tiders efterſyner, ſom de trenne Moder-Konſterne.

Men ſå vida de hår uprepade tillika med alla andra ſnilles- och handa-ſlőgder, hvilkas vårde uti ritning och ſmak beſtår, hånledas ifrån Byggnings-Konſten, Måleriet och Bildthuggeriet, ſå hafva deſſa i ſynnerhet med namn af Fria och Ädla Konſter ifrån flera tuſende år tilbaka och intil nu varit utmårkte.

Fria kallades de af Grækerne och Romarne, emedan inga ſlafvar eller ſåmre folk, utan allenaſt Ädlingar, eller åtminſtone frigifne Mån, var tillåtit dem ſamma at idka: hvilket bruk, ehuru det tyckes ſtrida emot naturliga billigheten, ſom intet főrmenar den ringare mer, ån den főrnåmare, at ſtråfva efter dygd och ſkickelighet ſamt deſs belőningar, heder och vålmågo; ſå kan dock håraf ſlutas, i huru ſtort vårde deſſe Konſter från uråldriga tider varit.

De nyare Folkslag, som idkat Byggnings-Konsten, Måleriet och Bildthuggeriet, hafva med större fog kallat dem ädla och sköna Konster, at tilkänna gifva de ädla förmoner, den lysande prakt, det behageliga anseende, hvarmed Skaparen så rikeligen prydt de dymedelst af människo - händer tilverkade Mästerstycken.

Ädla böra de med skäl kallas, i anseende til deras ursprung och första instiftare, hvilken då Han sammansatte verldenes synliga delar med en underbar Symmetrie och alla delars så visligen afmätte proportioner mot det hela, täktes Sjelf vara den förste Byggmästaren; då Han af ler formade människan til sit beläte, var den förste Bildthuggare, och då Han med tusende-tals färgor prydt alla lefvande, så väl som känslolösa ting, djur, fiskar, foglar, intil de förakteligaste fjärillar, örter, trän och i jordens gömmor begrafne hårdaste Marmor, uppenbarat Sig vara den första Målaren, hvars Gudomeliga verk människan, i den grad af fullkomlighet, som dödligom gifven är, söker efterfölja och afskildra.

Ädla äro de i anseende til de stora Naturs förmoner, starka inbillnings-kraft, qvickhet, urskillningsgåfva och mogna omdöme, som hos en til rätt högd kommen Konstnär finnas bör.

Ädla måge de äfven kallas, då man besinnar, at snart sagt ingen vetenskap är, som icke

ke i en eller annan måtto til dem nödvändigt behöfves.

Hvad vore väl i ritning den snällaste Architect, om honom felades kunskap uti Geometrie, Mechaniqve, Hydrauliqve, Physiqve, Perspectiv och flere vetenskaper? Huru skulle den Målare eller Bildthuggare kunna anses för fullkomlig, som icke jämte en del af förenämde stycken, vore förfaren uti Anatomien, Optiqven, Historien, Mythologien, Antiqviteterne och flere Vitterhets delar? När så många kunskaper, så stora Naturs-gåfvor och en mångårig öfning böra sammanstöta hos den, som värdigt skal båra namn af Konstnär, hvad är då under, at bland hundrade som löpa på denna vådjobanen, knapt en hinner målet?

Om en handterings värde skulle måtas efter Personens stånd, som den samma utöfvar, så tilhörer ädla Konsterne, äfven i anseende därtil, et så hederligt namn.

Det vore vidlyftigt at uprepa alla de Kejsares, Konungars och Förstars namn; som uti någondera af dem varit mera eller mindre öfvade.

Ännu i dag äro de hos förnämt Folk uti Frankrike, Italien och Ängland så allmänt vedertagne, at det hålles för sällsyntare och större skam, när en Ädling uti dem är okunnog, än det är för honom ovanligt beröm, at vara Kännare och Älskare däraf.

Desse och ännu flere lysande skäl, hvarföre Byggnings-Konsten, Måleriet och Bildthuggeriet kallas fria, Ädla och vackra Konster, håller jag ändock icke för vara tilräckeliga, at därmed stadfästa deras rättighet til nyssnämde Heders-Namn.

För så uplyste Män, som J, Mine Herrar! ären, åligger mig, at icke låta Konsternes beröm bero vid prunkande utvärtes egenskaper, utan jämväl visa deras invärtes halt och de märkelige förmoner, som Borgeliga Samhällen af Konsternes tilbörlige skötsel tilflyta. Utur dessa källor bör jag deras rätta och osminkade värde hänleda.

At de ädla Konsterne haft stor del i alla tiders och alla Folkslags Gudstjänst, Politique, seder och lefnads sätt; är en ostridig, fast än vid första påseende, främmande sanning.

Ifrån den tiden, når Beli stod blef i Babylon uti et därtil bygt pråktigt hus utstäld, at af folket vördas, bör första tidehvarfvet af Tempel och Guda-tilbedjande utsättas. De sedermera hos Österlänningarne, förfärdigade stoder, föreställande Solen och Elden; Egyptiernes Isis, Osiris, Canope, som beteknade himmelen, jorden och vattnet. De hos Chineserne under åtskillige främmande skepnader] med många hufvud och händer, betydde Naturens hemligheter.

De af Grækerne och Romarne til allmän dyrkan upreste stoder efter namnkunnige

Hjäl-

Hjältar och Mån. Alla dessa ådla Konsternes alster hafva i de ålsta tider och hos alla Folkslag varit Religionens föremål.

At ifrån den Hedniska nårmare nalkas den råtta Gudstjånsten, så lårer hvad gamla Testamentets eller den Judiske angår, ingen af oss vara obekant, huru mycket de ådlare Konstnårerne, efter Guds egen befallning, medelst flere slags kostbare arbeten i Gull, Silfver, Koppar, Elfenben, Ceder och andre slags tråd, samt med virkade och våfde tapeter, bidrogo til prydnaden af de store Tempel och Tabernakel, som til den sanna Gudens dyrkan flera resor efter hvarannan blefvo upbygde, och hvarutinnan de af Måstare-hand förfårdigade innanreden; Nådastol, Förlåt, Skådebröds-bord, Altaren, Kopparhaf, Tvåttfat och Rökellekar, med mera; på ena sidan voro förebilder af det tilkommande Nya förbundet, och på den andra vedermålen af det behag Den Högste finner uti ådla Konsterne, når de til Hans åra, månniskornas nytta och obrotsliga nöjen anvåndas.

Uti den nyare eller Christna församlingen hafva åfven Konsterne varit bibehållne, samt til Gudstjånstens prydnad anvånde, ehuruvål i större eller mindre grad, efter de begrep, som hvarje Religion om deras nytta haft. De Catholske anse prakten i Kyrko-byggnaden, såsom en nödvåndig vördnads-betygelse för den store Guden: Uti vår mera uplyste Gudstjånst

hålles den för en anständig prydnad så för Kyrkor, som andra allmänna byggnader.

At de belåten och målningar som efter vår Frälsare, Helgonen och Kyrko-fädren ifrån första församlingens tid småningom i kyrkorne blifvit samlade och til et ansenligt antal ökade, ändteligen med en otilbörlig vördnad blifvit hedrade, är et missbruk, som til äfventyrs varit orsak, at dessa i sig sjelf upbyggelige kyrko-prydnader, i vår församlig sparsammare blifvit antagne.

Jag är utaf den tankan, Mine Herrar! at när vår Frälsares dyra lidande, så väl som de öfrige vår Religions hemligheter af en förfaren Konstnär afskildras, och ofvannämde missbruk därifrån afsöndras, har sådant uti Gudstjänst en märkelig och uppbyggelig verkan.

Vi böre alle därom vara öfvertygade, at i det uppenbarade Guds ord ligger förborgad en öfvernaturlig kraft, som annorstädes fåfängt sökes, at röra människans innersta.

Men utom den Heliga Skrift tviflar jag, at någon slags muntelig eller skriftelig föreställning om våra Christendoms skyldigheter, kan så lätt och med så mycket eftertryck, som Måleriet, finna vägen til hjärtat, när en upplyst och förfaren Målare til det ämnet han ärnar föreställa, utväljer och på dess skådeplats framställer de besynnerligaste och mäst rörande omständigheter, sätter dem samma i den

redi-

rediga ordning, som af inbillnings-kraften lättast kan fattas, samt gifver hvarje ting en utletad hög tanka och eftertryck.

Den Målare, som detta rätteligen i akttager, han har på sin sida samma förmoner, som den största Prädikant, ja ännu flera, i ty han på en gång med förenad magt själen angriper, och likasom en stark tordön nederslår, under de krastiga skål, som den talande allenast efter hvarannan med skingrade vapen framförer.

Vårt Lands lått har ännu ej varit at äga så store Konstnärers Mästerstycken, som kunde tjäna til exempel och min menings bestyrkande; Men Dem af Eder, Mine Herrar! som med mig haft tilfälle, at på flere ställen utomlands förnöjas af så behagelige syner, tager jag til vittnen, om någon våltalighet kan vara mera öfvertygande, eller kunnat föra til mera vördnadsfulla tankar om vårt dyra återlösningsverk, än då man betraktar vår Frälsares djupa förnedringsstånd vid Dess födelse, uti den taflan af CORREGE, som är allmänt bekant under namn af *Notte di Corregio*: då man med en helig förundran åskådar Dess bittra lidande, föreställdt af GVIDE uti Capuciner-Kyrkan i Bologne, och dess Gudomelige härlighet uti den namnkunnige RAPHAELS målning öfver Christi Förklaring, uti San Pietro in Montorio i Rom.

Monne ſtarkare anledning kan gifvas til en alfvarſam betraktelſe af vår lefnads ſiſta ögnablick, än den förträfliga Taflan uti St. Jeronymi Kyrka i Rom, på hvilken DOMINIQVAIN så Gudomligen afſkildrat ſamma heliga Mans död.

Man läſer uti Orientaliſka Kejſaredömets Hiſtoria om de Bulgarers Konung BOGORIS, at då han af en Chriſten berömd Målare, vid namn METHODIUS, begärt, at han ſkulle i Målerie föreſtälla den förſkräckeligaſte händelſe ſom upfinnas kunde, och denne ſiſtnämde afmålat ytterſta Domen ganſka väl med deſs förfärliga omſtändigheter, i ſynnerhet de fördömdas bårtſläpande til den eviga elden, har ſådant haft den verkan, at BOGORIS däraf rörd låtit underviſa ſig i den Chriſtna läran och ſig därtil med hela deſs rike omvändt.

Kunna Ädla Konſterne på et ſå fördelaktigt ſätt jämföras med den andeliga vältaligheten, huru mycket mera måge de icke då lyſa framför den världſliga och deſs ſyſter Poëſien?

En Orator och en Poët, en Målare och en Bildthuggare, hafva alla et och ſamma ändamål, at lifligen föreſtälla, beveka och öfvertala: Enahanda medel bruka de alla: Naturlig qvickhet, upfinnings-gåfva, urſkillnings-förmåga, godt omdöme, ofta öfvernaturliga tankar, men altid naturliga taleſätt dem at yttra. Den ſom bäſt använder deſſa medel, han vinner förſt målet.

Skal

Skal någon af dem ſägas hafva fördelar på deſs ſida, ſå år det ſäkert Konſtnåren.

Oratoren och Poëten tala för öronen och minnet, Målaren för de ånnu qvickare ſinnen, ögonen och inbillnings-kraften. Når de förras intryck vara en dag, ſå råcka de ſenares hela lifstiden. Oratoren och Poëten uttrycka ſig på et enda ſpråk, Konſtnårens år hvarje lands tungomål. Chineſen och den vilda Amerikan förſtå honom åfven ſå vål, ſom Svenſken och Italienaren. Oratoren och Poëten begripas allenaſt af få, Konſtnåren af alla. Spåda barn råcka efter deſs arbeten ſina hånder innan de kunna tala: den okunnige Bonden år dåraf ſå betagen, ſom en Konung. Med et ord: Konſtnårens tal förſtås af alla land, af alla åldrar, af alla ſtånd.

Hvad år då under, at de Ädla Konſterne ifrån verldenes början och hit intil varit för Tide- och Ålderdoms-teknare oumgångelige?

Större delen af forna tiders minnesböcker grunda deras trovårdighet på uråldriga byggnader, ſkåde-penningar, ſtoder och målningar. Dem förutan fruktar jag, at flere folkſlags varelſe, gudstjånſt, ſeder och lefnadsſått, Konungars ſtora och lyckliga Regeringar, Hjåltars bedrifter och ånnu flera mårkvårdiga håndelſer, voro i evigt mörker begrafne.

Ovederſägeligt lårer vara, at Rit-Konſten eller alla tings afbildande med ſtrek, dragne

efter

efter Naturen, år långt åldrigare än Skrif-Konsten.

Det är naturligt, at människan först börjat med at rita dess mening i sand, vax, bark och flere mjuka materier, innan hon påhittat, at medelst visse Caracterer eller betydande krokar förkårta dess skrif-sätt.

Låt det blott vara en sägen, som af åtskillige Scribenter påstås, at SETHS barn för syndafloden uti tvånne Pelare, den ena af huggen sten, den andra af tegelsten, ingrafde vetenskaperne, på det de samma ej skulle förgås vid den allmänna förstörelsen, hvilken dem var förutspådd, och at desse Colonner långt efter NOE tid voro i behåll, människorna til en underrättelse; så är åtminstone ofőrnekligt, at Egyptiske Hieroglyferne, hvilkas ålder sträcker sig längre tilbaka, än några beskrefne böcker, icke varit annat, än de första folkslags Skrifsätt, som bestått uti afbildningar af människor, djur, foglar, plantor, med mera, sammanbundne medelst visse krokar til meningarnes åtskillnad.

Efter handen har man, för at vinna tiden och undvika mödan, i stället för figurer, infört Caracterer och de förra småningom förglömt, hvaraf händt, at Hieroglyferne i denna dag äro aldeles oläslige.

Vid Americas första uptäckande fants ingenstädes bland dess vilda inbyggare Skrifter, men mäst öfver alt målningar, och berättas,

at

at denna Könsten varit i Mexico så upöfvad, at icke allenast *Motezuma* låt afmåla och för *Ferdinand Cortez* visa en stor tafla, hvarpå en nyss ankommen undsättning af skepp, folk och hästar var lifligen afskillrad, utan ock då flere Indianiske Prinsar sig sammansatt til Spaniorernes nederlag, blef CORTEZ i tid därom underrättad genom en af dem, som på en duk afmålat hela den tilärnade gärningen med alla personernes ansigten, så lika träffade, at ingen sig dätpå misstaga kunde.

Om den nytta Historie-skrifvarne hafva utaf de ädla Konsterne, är stor, så är den ännu större och fast oumgängelig för håtdateknare.

Forna byggnader och skådepenningar äro de grundpelare, på hvilka hela Ålderdoms kunskapen är grundad. Blefvo de undanrykte, så fruktar jag, at hela byggnaden ramlar öfver ända.

De uti Rom ännu qvarstående minnesmärken af Tempel, Grafvar, Palats, Triumphportar, Theatrer, Cirqver, Bryggor, så väl som otalige tid efter annan utur gruset framletade stoder efter Consuler, Kejsare, Konungar, Generaler, Philosopher och andre beрömde Mån, hafva om Romerska Rikets öden gifvit efterverlden långt tydeligare begrep, än alle böcker som därom utgifne blifvit.

Äfvenså hafva vi utaf de ritningar, som i dessa senare tider äro författade och utgifne, angående qvarlefvorne af Persepolis', Palmy-

ra,

ra, Athén och Lacedemon, fått om dessa länders och ståders beskaffenhet många uplysningar, som hitintil hos alle Grækiske och Latinske Scribenter saknats.

Stoder och målningar, som i de nyss förflutne åren och ån i dag utur jorden blifvit framsökte vid Herculaneum, hafva redan gifvit rika åmnen til flere böckers sammanskrifning om en stad, hvars namn tilförene knapt varit bekant.

Det vore åfven så lått som öfverflödigt, at med många skål visa den fördel, som alla Vetenskaperne i gemen hafva af ädla Konsterne. At tekningen år den enda tolken, hvarigenom Mathematiqven kan göra dess djupsinnige föreställningar begripelige: at den vidlyftigaste beskrifning om en Mechanisk byggnad år mindre tydlig, ån en god ritning däröfver: at låran om månniskans, djurens, träns och örtes yttre och inre skapnad, nödvändigt måste med figurer förklaras.

Dessa och flera Sanningar, om hvilka Kongl. Vetenskaps Academiens egna Handlingar vitna, anförer jag med så mycket större nöje, som Vetenskaperne åro berättigade til denna årkånslan emot de mångfaldiga ljus, de meddela Konsterna, och utom hvilka desse intet förtjånte hedras med Tillnamnen: *Ädla* och *Fria*.

Se-

Sedan jag således omnämt den nytta Fria Konsterna hafva i Guda-Läran, i Sedo-Lära, Historien, Häfde-teckningen, i Vetenskaperne, så åligger mig jämväl visa deras inflödande uti Borgelige Samhället och dess åtskillige närings-grenar, samt följakteligen på hvad sätt de föröka et Lands rikedom, magt och vålgång.

Et fattigt folk kallas det, som allenast har nödtorftig föda, kläder och bårgning, men intet mer. Rikt eller vålmående kallas det, som jämte det naturliga lifvets uppehålle, äger flera beqvämligheter och nöjen. Efter Skaparens visa inrättning svälter eller fryser intet helt folkslag ihjäl, och således är det fattigaste Riket äfven så lyckligt, som det rikaste, i anseende til kroppens nödvändigaste behof; men det har därjämte ringa företräde för vilda Djuren, hvilkom äfven samma förmon i Naturen är beskärd.

Ju flera naturliga beqvämligheter och nöjen et Lands Invånare nödgas beröfva sig, ju fattigare är det, ju närmare nalkas det djurliga tilståndet och följakteligen ju uslare är det; men däremot, ju flere och väsendteligare förmoner et folk sig kan tilskynda, ju rikare är det, ju närmare nalkas det den timeliga sällheten, hvarmed den Högstas ändamål vid verldenes skapelse varit förknippad.

Jag är försäkrad, at den vilda Hottentotten, som i dess usla hydda naken föder sig

med rötter och rå fisk, samt tillika vil synas förakta et vekligare lefnadssätt, gärna skulle öfvergifva dess jordkula, om någon lärde honom den hemligheten, at utan arbete komma til välmågo. Men Naturen har visligen nekat de orklösa folkslagen denna förmon, och inskränkt dem innom det nesliga nöjet, at försmåda och för öfverflöd straffa de idogare, som de ej mågta efterfölja.

Alla Nationer hafva naturlig begärelse efter välmågo och rikedom: En del vänta, under lättjas dvala, fåfängt, at de skola komma sjelsmante: andre hafva väl god vilja, men oriktiga begrep om medlen, dem samma at förvärfva.

Hvaruti består et Lands sanskylliga rikedom? Uti myckenhet af Invånare. Hvarigenom förökas Invånarnes antal? Genom mångden af närings-medel. Hvaruppå bero många närings-medels bestånd? På lättheten, at in- och utrikes aflätta Landets tilverkningar. Hvad gör lätt aflättning? Godhet i varan och lindrigt pris. Det förra åstadkommes genom god Materie, fast arbete och prydeligt utseende: det senare genom öfverflöd af lifsmedel.

Materiens godhet och arbetets styrka, fordra mera möda, än konst: Varans vackra utseende kräfver mera konst, än möda. Den fattige ser på styrkan, den rike på prydnaden. Samma Vara, som den fattiga köper en gång

för

för dess nödvändiga behof, köper den rike flere gånger för ombytes skul.

Således får den mera afsättning och högre betalning för sin Vara, som förfärdigar den samma prydelig, ån den, som endast arbetar på dess styrka. Genom hvad medel åstadkommes då det vackra anseendet, uti hvilket Varans förnåmsta vårde består? Genom den ritning och goda smak, som medelst öfning i Fria Konsterne förvårfvas.

Följakteligen hafva de Land, hvaråst Konsterne drifvas til största högd, den förmon framför andra, at de med låtthet aflåtta sina tilverkningar innom och utom sina grånsor. De bidraga til sina egna medborgares så vål som Utlånningarnes beqvåmlighet, och desse senare måste med redbare pengars betalning til de förra, umgålla deras okunnoghet i ådla Konsterne.

Verkan håraf utsprider sig til alla grenarne af Borgerlige Samhållet med samma nytta, som blod i en lefvande kropp.

Konungar och de förnåmste Herrar i et Land, låta bygga sig stora Pallats, pryda dem samma med stoder och målningar, Tapeter, Speglar och flere pråktige innanreden: Hundrade tals Handlande och Konstnårer bidraga dårtil: Deras arbete och möda blifver med den Förnåmas rikedomar vedergåld.

Borgaren år af Naturen beråttigad til samma nöjen och beqvåmligheer, som Adlingen:

Han idkar med ovanlig drift och munterhet sin Handel och sit Handtverk: Han står bittida upp och går sent til hvila, til at åfven så vål, som den förra, hafva et beqvåmt hus, prydda rum, nymodige Meubler.

Om Landtmannen ej kan utsträcka sina begårelser så långt, som Borgaren, sikar han åtminstone efter granna klåder, nått och vackert Husgeråd. Denna dess åtrå upmuntrar honom, at med fördubblad flit odla dess jord, hvilkens afvel icke allenast måste förslå til dess nödtorftiga föda, utan ock til dess beqvåmligheter och nöjen.

Alla desse et Lands förmögne Inbyggare återbåra öfverflödet af deras förtjånst til Konungens eller den allmånna Skattkammaren, hvarifrån det åter i Rikskroppen utgjutes på sått, som om bloden liknelse-vis sagt år.

Lycklige åro de Folk, hos hvilka Fria Konster blifvit så fast rotade, at alla deras tilverkningar efter ritning och med god smak varda förfärdigade. De åro förvissade om deras Handels och Sjöfarts dageliga tilvåxt: för dem år ringa möda, at dårifrån utesluta främmande afundsjuke medtäflare.

Men olyckligt år det Rike, dår Fria Konsterna ligga i linda, dår ritning och smak anses för litet betydande i Borgelige Samhållet. Hvad åro allehanda slags våfde Silkes- och Ylle- Taperer utan smak? Hvad åtskillige mer och mindre kostsamme Sidentyger? Hvad Gull-

Gull och Silfver-arbeten? Hvad Metall- och Stål-tilverkningar? Hvad äro alla dessa och flere slags slögder utan smak gjorde, annat än vittnesbörd om Folks undervigt i *Handtverk* och Handel, hvilka ej länge mägta hålla hufvudet uppe emot idoge grannars öfvervägande magt, innan de aldeles störta omkull och varda til intet.

På samma sätt, som om de konstigare arbeten sagt är, hafva äfven de sämsta Handtverk utaf god smak deras lif och varelse.

Af så ringa värde som en klädning, eller et par Skor tyckas vara, så föras de ändock ifrån det Landet, där de med smak förfärdigas, til et annat, hvaräst Handtverkarnes snille är slödare och deras handlag sämre.

Kunde en berömd Ängelsk Scribent med skäl påstå, at et stycke Kläde icke göres til fullkomlig godhet hos et Folk, där Astronomien är föragtad och Sedo-läran vanvördad; huru mycket mer är icke det med sanningen öfverensstämmande, at en Sax eller en Knif ingen god skapnad få i det Land, där Fria Konsterna illa skötas? En Nations styrka eller svaga, dess uparbetade eller nedgrafde pund, dess blomstrande eller ödelagde Handel, dess idoghet eller lättja, dess smak i Konsterne, eller dess känslolöshet, röjas äfvenså väl i de minsta tingen, som i de största.

Äro ädla Konsterne, i anseende til Handaslögderne i gemen, så betydande, huru myc-

ket mer år då icke hvar och en af dem, för sig sjelf tagen, bidragande til Borgeliga Samhällets välgång?

Byggningskonsten förser Städer och Land med starka, beqväma och vackra Våningshus, uti hvilka hvar och en Medborgare deis Handel och näring med nöje sköta kan.

HERrans Tempel, Konungars pråktiga Slått och Lusthus, rymliga och anständigt prydda Torg, breda och vål lagda Gator, varaktiga Bryggor, stensatte och snyggt hållne Strander, sunda vattuledningar, vål anlagde Rådhus, Beurser och andre allmånna byggnader, vittna för nårvarande tid och tilkommande åldrar, om Regenters vishet och folks lycksalighet.

Icke allenast Landets egna Inbyggare vistas med nöje där en förnuttig Byggningskonst tilredt deras boningar, utan ock Främlingar lockas dit, at i samma förmon taga del.

De undransvärde gamle och nyare byggnader, samt andre berömde Konst-stycken, som i Rom finnas, äro så dragande Magneter för Utlänningar af alla Nationer, at de samma hållas före utgöra en fjerdedel af den Stadens Invånare.

Påfvarne i Rom märka detta så vål, at de årligen med nya kostsamma byggnader låta föröka de förra, at såmedelst altid underhålla främmandes nyfikenhet.

I Neapel, Florentz, Venedig, Milan, Genua och alla Italienska Ståderne i gemen, åro likaledes de penningar, som Utlånningar dår qvarlemna, ansenligare, ån någon sig föreställa kan.

Målare-Konsten bör utan betånkande anses, såsom den indrågtigaste af alla nåringssått, så långe den grunden står fast, at de handaslögder åro för et Land fördelaktigast, som i största Proportion förådla Materien, hvaraf arbetet göres.

Med Fårg och Penslar för 10 eller 20 Plåtar, kan sen Målare förfårdiga en målning, som år vård 10 eller 20 tusend: och om den myckenhet af stora Måstares arbeten i Måleri och Bildthuggeri, som ifrån Italien blifvit på 50 års tid försåld til Ångland, skulle i vårde ungefår utsåttas til 20 Millioner, så kunna Materialierne som dårtil åtgått, ej råknas högre, ån en tusende del af sistnåmde summa. Hvartil ånnu de mårkeliga omståndigheterne komma, at målningar åro ingen eller ganska ringa nötning underkastade, i jåmförelse mot andra varor, och at deras pris icke med tiden förminskas, utan håldre deraf vinna et uphögt vårde.

Hvad kan vara en Stad til anståndigare prydnad, ån at på dess allmånna Platser hafva stora Konungars Stoder upreste, hvilkas Åminnelse af infödde Mån vålsignas, af Utlånningar vördas? Hvad kan mera upmuntra til dygd, til tapperhet, til idoghet, ån at se sto-

re Hjältars, vise Måns, nyttiga Medborgares Bilder, pryda de utmärkte ställen, som en tacksam efterverld dem til välförtjänt heder invigt?

Namnkunnoge Bildthuggare hafva i fordne och nyare tider varit sällsyntare, än gode Architecter och Målare, hvartil twånne orsaker i synnerhet varit vållande: Svårigheten, at blifva fullkomlig i en konst, som fordrar längre lärotid, än vanligt tålamod kan uthärda, och dyrheten af detta slags arbete, som gjordt, at få enskylte personer varit i stånd sådane Konstnärer at sysselsätta.

Målaren kan innom kårtare tid lära så mycket som behöfves, at med säker vinst göra dess arbete lönande. Färgornes behaglighet och lifflighet, de många åtskilliga ting som på en gång föreställas och göra Taflan rik, dela åskådarnes upmärksamhet, smikra ögonen och hindra dem at blifva varse små fel i ritningen; men Bildthuggaren har intet annat som talar för sig, än renheten i teckningen och expressionens styrka: Bägge dessa fordra en långlig öfning til deras lärande, och således insamlar en Bildthuggare mycket sent frukterna af sit mödosama arbete.

Häruttaf lären J, Mine Herrar, med mig lätteligen finna, hvarföre utaf Svenska Ynglingar, hvilkas naturliga böjelse för Fria Konster är nogsamt bekant, likvål ingen hit intil gjordt sig i Bildthuggerie-Konsten synnerligen utmärkt, och hvarföre detta Rikets Hufvud-

vudstad år nåstan den endaste i Europa, hvarest ingen Stod blifvit uprest, dess namnkunnoge Konungar til åminnelse.

En af Kongl. Academiens måst vördade Ledamöter, har redan för detta omtalt och med ädelt nit beifrat denna, Rikets heder så nåra rörande brist.

Det år för Fria Konsterne ingen ringa lycka, når deras refvor blifva uptäkte af sådane Mån, som icke allenast åga de uplyste egenskaper, som fordras til deras kånnedom, utan ock magt och mod dem samma at bota. Så våsendteliga förändringar åro icke et ögnablicks verk; men en vis Regering tvingar tiden, och förekommer Allmånhetens hopp.

Til bevis dårpå vil jag kårteligen berätta, i hvad tilstånd det Riket för hundrade år sedan var, som nu genom Fria Konsters fasta rotande, och den dåraf flytande så kallade goda smaken uti dess handa- slögder, årligen afsåtter hos alla dess Grannar, för många Millioner, åtskillige slags mer och mindre dyrbare tilverkningar.

I början af förra hundrade åra-hvarfvet, var Frankrike, i anseende til Italien, hvad Konsterna angick, och i anseende til Angland, Holland och Venedig, hvad Handtverkerier och Handel vidkom, intet mera betydande, ån Sverige nu år emot ofvannåmde Riken.

Ehuru förnedrande denna jämförelsen lyder för oss, Mine Herrar! så tillåten åndock, at jag

mig dåraf betjänar. Är det för oss föga beröm, så kan det åtminstone vara en tröst, uppmuntran och hopp, at åfvenså innom hundrade år, blifva genom idoghet, det Frankrike nu år.

Hade Konsterna fått långe njuta i Frankrike det hägn, hvaruti FRANCISCUS I. med tilnamn Konsternas Fader, dem tog, sedan han ifrån Italien och flere ställen införskrifvit åtskillige slags Konstnårer, så hade detta Riket förmodeligen långt för detta hunnit til den styrka, det nu icke långe sedan blifvit ägare utaf; men de flere minderårige Regeringar, inbördes Krig, Konungarnes slåta upfostran, brist af uplyste Ministrar, förqvafde det frö af Konsterne, som nyssnåmde gode Konung utsått.

Under Konung LUDVIG den XIV:des första Regements tid, var Riket i det beklageliga tilstånd, at ingen förfaren Byggmästare där fants, åt hvilken Konungen kunde anförtro uppbyggandet af dess Slott: Inga Målare eller Bildthuggare, de samma at pryda: Inga Tapetvåfvare til deras meublering, utan kommo årligen, för otalige summor, våfde Tapeter från Flandern: Inga Spegel-Fabriqver, utan Venedig lefvererade dåraf i öfverflöd: Sidentyger til Klådnad kommo från Italien, Ylletyger från Ångland, Spetsar och Linnetyg från Brabant och Tyskland, Jern-tilvårkningarne, Stycken, Ankrar, Kablar och annat Tågverk, Salt-

Saltpeter och Krut, togos från Holland och annorstådes.

Hvem skulle hafva sagt, at innom 20 år en så mårkelig åndring i detta Riket skulle ske, at genom en enda uplyst Stats-Mans åtgård och ädla Konsters uppodlande, Landets beklageliga tilstånd blef i en afundsvård lycksalighet förvandladt?

Sådant år likvål et i alla tiders Minnesböcker mårkvårdigt sakernes förlopp.

Til Frankrikes lycka blef uti dess sköte den namnkunnige COLBERT född, hvilkens åminnelse bör i det Landet vara evårdeligen vördad.

Straxt då samma Store Man tilträdde dess Ämbete, voro dess bägge hufvud-syftemål, at förbättra Landthushållningen, och at uphjälpa Handtverk, Handel och Sjöfart. Mitt åmne tilhörer icke at berätta, på hvad sätt det förra tilgick, utan allenast det senare, hvad medel han dårtil brukade och hvad fördel det med sig hade.

Första året COLBERT emottog Ministeren, var utmårkt med besynnerlige och kostsama anstalter til Fria Konsters införande från Italien, samt deras utbredande i alla mindre slögder och Handtverk. Medelst flere egenhändige Bref öfvertalte han den berömde Romerske Architecten och Bildthuggaren BERNINI, at begifva sig til Frankrike, begåfvade honom dårföre med en skänk af 50000 Plåtar,

tar: en årlig Penſion på deſs lifstid af 2000 Plåtar: 100 Livres dag-tractamente under den tiden han ville viſtas i Frankrike, och flere förmoner. De ſnålle Franſyſka Målarne POUSSIN och VOUET, hvilkom ſamma öde håndt, ſom ån i dag flere Svenſke Konſtnårer öfvergår, at de måſte utom ſit Fådernesland förtjåna födan, dem hemkallade han åfvenſå från Rom, medelſt ſtora belöningar. I Paris inſtiftade han en Målare- och Bildthuggare Academie, med arfvoden för dem ſom underviſte, och Priſer för dem ſom ritade. En annan Målare-Academie inråttade han i Rom med ſtor utgift, hvareſt ifrån den tiden intil nu, flere qvicke Konſtnårer på Konungens i Frankrike omkoſtnad uti viſſa år underhållas, at medelſt öfning efter åldre och nyare berömde Måſtares verk, blifva i ådla Konſterne ſtadgade.

Uti Gobelins anlade han en pråktig Tapet-våfnad, med deſs egen Ritare-Academie bredevid, utur hvilken Moder-Schola ſedermera alla öfrige Fabriqver i Frankrike, ſom förfårdiga de ſå kallade Haute- och Baſſe-Liſſe-Tapeter, haft deras urſprung.

Han afſånde förfarne Ritare til Grækeland, Egypten, Syrien och Perſien, at dår upſöka efterlefvorne af ålderdomens namnkunnogaſte byggnader och dem i det nogaſte afmåta och afrita.

För COLBERT var icke nog, at låta å nyo uppbygga det Kongl. Slottet i Paris, hvars

ena

ena Façade af alla kånnare hålles før et underverk, utan han låt tillika vid Verſailles, Marly, Trianon, St. Germain och Fontainebleau upreſa anſenliga Byggnader, ſamt de ſamma med Målningar och Marmor-Stoder af flere berømde Måſtares hånder pryda. Den berykta de THUILLERIE Trågård, Vallarne kring Paris med deras Alléer, Obſervatorium i ſamma Stad, det ſtore Hoſpitalet, Vattuledningarne til Marly och Verſailles, Canalen i Langvedoc, ſom fører hafsvattnet ifrån Ocean til Medelhafvet 64 mils våg, genom 73 Sluſſar øfver Bårg och Dalar, och ånnu flere namnkunnoge verk blefvo under hans ſtyrſel, och ſom ſagt år, innom 20 års tid førfårdigade.

Hvad hånde dåraf? Under ſamma kårta tid, på hvilken nyſsnåmde inråttningar i verket ſattes, de dår til en del blefvo af okunnogt Folk anſedde, ſom onødig prakt och førdårfligt øfverflød, kommo likvål alla Konſter och Handtverk i gemen til den høgd, at Utlånningarne icke allenaſt miſtade afgången af deras varor, utan børjade ſjelfve efter handen afhåmta de Franſke tilverkningarne, hvarmed ån i dag fortfares. Den nåtta ſkapnad, goda ritning och ſmak, ſom hårſkar i alla detta Landets Arbeten af Gull, Silfver, Metall, Stål, ſå vål ſom uti flere ſlags Siden-våfnader, åro de førnåmſta medlen, hvarmed Frankrike førkofrat deſs handel och Sjøfart, ſamt den ſamma, alla andre Europeiſke Handlande Magter til affsaknad, øfver hela verlden utvidgat.

Sam-

Samma märkeliga förmoner, som Fria Konsterne tilskyndat Frankrike, finne vi utaf Tideböckerne hafva varit ifrån verldenes början intil nu, alla de Folkslag tildelte, hos hvilka Konsterne i tilbörligt värde och nyttjande hållits.

Berättelsen därom, är väl et af de ämnen, jag önskat få Eder; Mine Herrar! utförligen föreställa; men som jag fruktar, at mitt Tal redan öfverskridit Edert tålamods billiga gräntsor, vil jag allenast med få ord nämna den gång och de öden, som Fria Konsterne ifrån deras äldste tider intil våra dagar, i åtskillige verldenes delar haft.

Om det Babyloniska eller Assyriska Riket är uti Historien först bekant för magt och rikedom, så är det lika kunnogt, at Byggningskonsten, Måleriet och Bildthuggeriet därsammastädes först varit idkade.

Sedan Belus eller Nimrod upbyggt det i Skriften omnämde Babylons torn af en underbar storlek, låt dess Son Ninus, sin Fader til åminnelse, upresa et Tempel, beprydt med åtskillige Stoder, och Nini Gemål Semiramis kringbygga Babylon med en mur af 100 alnars högd och så bred, at 2:ne fyraspände vagnar kunde beqvämligen däruppå fara hvarandra förbi. Öfver Floden Euphrates låt hon göra en Stenbrygga, öfveralt målad med åtskillige Djurs skapnader, och Bärget Bagistone af 17 Stadiers vidd blef på hennes befallning uthuggit i Skep-

pelse

pelſe af ett Majeſtåtiſkt ſittande Fruentimer, ikring hvilket 100 andra Stoder lågo på knå och offrade. När SEMIRAMIS eröfrade Egypten, förde hon äfven dit de ädla Konſterne, hvilka där på mångfaldigt ſätt och i långliga tider blifvit nyttjade.

De ännu qvarſtående Pyramider, ſom äro ſå ſtora, at 360000 Månniſkor arbetat på en enda af dem i 20 år: Den namnkunnoga Labyrinthen vid Thebe med deſs Guda-tempel af Porphyr: Obeliſqverne af Granit, ſom AUGUSTUS låt föra til Rom och där ännu ſtå upreſte: Den berömde Sphinx vid Cairo, hvars hufvud allena har 60 alnar i omkretſen; alla deſſe minnesmärken vittna om Egyptiernas tycke för Konſterne.

När AGENOR for ifrån Egypten, at regera uti Tyrus, förde han Konſterne med ſig til Phoenicierne, och därifrån delte de ſig ſedermera uti tvänne bekante grenar. CADMUS tog dem til Grækeland, hvareſt han anlade Staden Thebes, den Egytiſke THEBEN til åminnelſe, och DIDO, Syſter af PYGMALION, Konungen i Tyrus, hade Konſterne i följe med ſig til Carthago.

Bägge deſſa grenar blomſtrades lika länge, och bägges Arfvingar blefvo Romarne.

Den mäſt bekante Carthaginſiſke byggnaden, är APOLLOS med Guld öfverdragne Tempel, hvaruti var denne Gudens Stod äfven af rent Gull, för hvilken SCIPIOS Solda-

dater vid Stadens eröfring fingo 600000 Plåtar.

Utaf beskrifningen öfver bem:te Fåltherres triumpher efter Puniska Kriget, finnes, at ibland rofvet var et oändligt antal Stoder af Gull, Metall och Marmor, samt at ASDRUBALS sköld var så ogement väl cizelered, at den blef som et Konst-stycke på Capitolium uphängd.

Inga af de äldre Folkslagen hafva kunnat framvisa så många berömda Konstnärer och Konst-arbeten, som Grækerne.

Det vore för vidlöftigt dem alla at upräkna ifrån DÆDALI tid, eller 200 år för Trojæ belägring och intil Grækelands förstöring af Romarne.

De namnkunnogaste af deras byggnader hafva varit: Labyrinten på Creta, anlagd af nyssnämdeDÆDALUS, med en prakt och konst, som alla Historie-Scribenter sökt beskrifva: Jupiters Tempel i Olympia, hvilkets Colonner voro så sköna, at SYLLA sedermera låt föra dem til Rom och där bruka dem i JOVIS Capitolini Tempel: Dianæ Tempel i Ephesus, 200 alnar långt och 110 bredt, burit på 127 Marmor-Colonner af 30 alnars högd, öfveralt arbetade med Ornamenter, och hvarpå hela Asien arbetat i 200 år.

Ibland gode Grækiske Målare äro i synnerhet BULARCHUS, ZEUXIS, PAMPHILIUS, PROTOGENES och APELLES, med ovanligt beröm

om-

omtalte, och ibland Bildthuggarne PHIDIAS, PRAXITELES och LISIPPUS måst bekante.

Genom PHIDIAS hand var den stora Jupiters Stod af gull gjord til 30 alnars högd, som hela Grækeland i Olympia tilbad. Likaledes Minerva, 25 alnar hög, af gull och elfenben konstigt sammansatt.

Gniderne höllo en Venus, som PRAXITELES åt dem gjordt, i sådant vårde, at då Konung NICOMEDES tilböd gifva dem efter deras skattskyldighet, om de til honom ville afstå samma Venus, nekade de dårtil och höllo hållre fort, at betala skatt, ån de ville mista detta Konst-stycke.

Flera dylika prof på Grækernes kårlek för ådla Konster, finnas hos PLUTARCHUS, PAUSANIAS, PLINIUS och andra Auctorer.

När DEMETRIUS belågrade Staden Rhodes, hvars belågenhet var sådan, at den allenast på en enda sida kunde med fördel angripas; gjorde Konungen sig vål redo, at medelst allehanda brinnande materiers inkastande på det utmårkta stållet, tvinga Staden til öfvergift; men sedan honom blifvit berättat, at den namnkunnige Målaren PROTEGENES dårsammastådes hade dess verkstad, beslöt DEMETRIUS at uphåfva belågringen, sågande sig hålre vara nögd, at mista en Stad, ån at

verlden ſkulle förlora de ſtora konſt-ſtycken, ſom därvid kunde blifva förſtörde.

ALEXANDER den Store lemnade ſin ſköna COMPASPE åt APELLES, til belöning för det han henne konſtigt afſkildradt, och PROXENIDAS, ſom af Grækeland var utſedd til Domare vid Olympiſke Spelen, fant ſådant behag uti en af ÆTION förfärdigad och der upviſt målning, at han dårföre gaf honom ſin Dotter til åkta.

En ſå ſtor Grækernas kärlek för Konſterne, upmuntrade oförlikneligen deras idkare. Efter LISIPPUS, ſom i ſin tid hölts allena värdig at afbilda ALEXANDER den Store, räknades 770 Stoder. I Staden Rhodes voro öfver 6000; men i Athen och Corinthus faſt oräknelige dylike prydnader.

Ifrån Grækeland, Sicilien och Carthago, blefvo de Ädla Konſterne ſmåningom til Rom införde under Conſulernes tid, och detta Folkets Hiſtoria intygar, at i ſamma proportion, ſom Romarnes kärlek för Konſter och Slögder tiltog, förkofrades ock deras ſjöfart, handel, magt och rikedom.

Då MARCUS SCAURUS var Conſul, emottog han af Grækeland inga andra utſkylder, än Stoder och Målningar, hvarmed han prydde Tempel och Torg. Uti en enda Thea-

Theater den han låt bygga, blefvo 3000 gutna Metall-ſtoder upſatte, och ſamma antal af deſs efterföljare ännu mera ökat.

Når MARCELLUS kom tilbaka ifrån Sicilien, hade han med ſig til Rom en myckenhet af Målningar och Stoder, ſom tjänte Romerſke Konſtnårerne til efterſyn.

PLUTARCHUS beråttar, at för MARCELLI tid, gingo Romarenas tal uti deras ſamqvåm måſt ut på krig och blods utgjutelſe, ſamt at i Staden inga andra prydnader voro förvarade, ån barbariſke Vapen och med blod ſölade Segertecken; men ſedan denna Conſulens tid, hörde man Romarne uti deras umgången måſtedels tala om Konſter, Konſtnårer och deras arbeten, i det ſtållet deras tal tilförene gick ut på krig och blods utgjutelſe, ſamt ſåg deras allmånna platſer och enſkildta hus med Konſtſtycken rikeligen förſedde. PAULUS EMILIUS förde til Rom den ſtörſta myckenhet af Konſtſtycken, ſom der någonſin varit ſedde. Vid hans intåg följde med honom 250 vagnar, fullſatte med de ſkönaſte Stoder och Målningar.

I de förſta Romerſke Kejſarnes tid, underhöllo Fria Konſterne ſig uti hela deras glants. Kejſer AUGUSTI Favorit, AGRIPPA, arbetade för dem med ſamma nit, ſom MÆCENAS för Veteņſkaperne.

Af ſina enſkildta medel låt AGRIPPA bygga Gudarne et pråktigt Tempel, ſom ånnu i Rom ſtår qvar, under namn af Pantheon, ſå vål ſom Portiqverne i Antium och de efter honom nåmde Baden, dem han genom teſtamente fôrårade Staden, tillika med inkomſten, ſom fordrades til deras årliga underhåll.

Hela Campus Martius blef af honom med Byggnader och Stoder beprydd. Den ſtôrſta Romerſka Vattuledningen, kallad Aqva Virginis, ſom år 40 mil lång, och en del af de ån i dag beſtående ſtenlagde landsvågarne, voro hans verk. Med et ord: AGRIPPA var fôr Rom det ſamma, ſom COLBERT var fôr Frankrike. Den Regent, ſom lyckan begåfvar med en ſå ſtor Miniſtre, har lått fôre, at med AUGUSTO på deſs ytterſta utropa: *Romam lateritiam recepi, marmoream reliqvi.*

De Kejſare, ſom efter AUGUSTUS måſt gynnade Konſterne, voro VESPASIANUS, TITUS, DOMITIANUS, TRAJANUS och HADRIANUS. Ibland de ånnu ôfverblefne Ruiner i Rom, åro månge, ſom vitna om den goda ſmak, ſom i deras tid regerade; men det vore fôr vilyftigt dem at upråkna. De ſiſta och bekante Romerſke Konſt-ſtycken, ſom med Måſtare-hand fôrfårdigade blifvit, åro Colonna Antonina och Marci Aurelii ſtod til håſt, ſom nu midt på Capitolii Borg-gård ſtå upreſte.

Ifrån

Ifrån Kejsar Commodi tid började Ädla Konsterna efter hand at förfalla. Hans och de följande Kejsares slåta upförande, deras grufvelighet, deras vållust, de därigenom timade inbördes Krigen, Kejsaredömets delning och Italiens förödande af åtskilliga främmande Folkslag: alla dessa sammanstötande olyckor förjagade småningom Konster och Vetenskaper samt tillika med dem rikedom och välmåga ifrån detta tilförene så mägtiga Riket.

Den del, som våre Förfäder Götherne i denna förstörelse tillägges, torde likvål vara långt mindre, än de slåste Historie-Skrifvare föregifvit.

Det är vål möjeligt, at Alaric och Totila, efter Roms intagning, gått förvida med deras Segervinnare-rättighet, och således ej hindrat, at Staden undergått en svår förstöring; men Romarne tilstå sjelfve, at åtskilliga af de pråktigaste Romerske byggnader blifvit af Götherne skonade, på hvilka Påfvarne i senare tider sjelfve låtit båra våldsama händer.

När Påfven Urbanus den VIII:de af huset Barberini, låt utbryta qvarblefne metallen uti den stora Vespasiani Theatren, kallad Coliseum, gjordes honom den förebråelsen; *Qvod non fecerunt Barbari, fecerunt Barbarini*, hvarmed tilkånna gafs, at dessa berömde byggna-

 der

der blifvit vördade af främmande Folkslag, som i gemen kallades *Barbari*.

Götha Konungen THEODORIC viste de öfvertygande prof af sin kärlek för Konsterna, som tjäna honom til evig heder. Han låt ej allenast i Rom upråtta största delen af de förfallne Cirqver, Theatrer, Bad och vattuledningar, samt förökte dem med nya byggnader, utan han syssellatte ock åtskillige berömde Bygg-måstare med Kyrkors och Palatiers upbyggande i dess Hufvudsäte Ravenna, så väl som i Padua och Modena.

Ibland den samling af bref, som CASSIODORUS gjordt, finnes et af Konung THEODORIC til en berömd Architect, vid namn SYMMACHUS, hvarutinnan denne Konung uplåter SYMMACHO, at åter upbygga Pompeji Theater i Rom, och tillika så utlåter sig: *Mores tuos fabricæ loquuntur, quia nemo in illis diligens agnoscitur, nisi qui & in suis sensibus ornatissimus reperitur.* Ord, hvilka innefatta en märkvärdig sanning, och tilkänna gifva ofvannämde Konungs ädla tankesätt.

Hans Dotter AMALASUNTA, som efter honom regerade, trädde äfven i så berömliga fotspår. Ibland flera byggnader hon låt i Ravenna anlägga, är i synnerhet at märka en ännu i dag stående rund Kyrka, St. Maria Rotun-

tunda kallad, hvars öfversta hvalf eller Couple, är en enda huggen sten, 100 fot i omkretsen.

Om det slags Byggnings-sätt, som leder sig ifrån dessa våra Förfäder, och nu mera, så väl i Frankrike, som Italien, kallas Gothisk Architectur, icke har den mannliga styrka och de grundade proportioner, som den Grækiska och goda Romerska Architecturen. så har den likvål några undransvärda egenskaper, som förtjäna beröm, i synnerhet en lätthet och en driftighet i utförningen, som våre tiders Byggmästare knapt voro i stånd at efterfölja. Hufvud-Kyrkorne i Strasbourg, Paris, Rheims och långt flere stållen, äro härom såkre bevis.

Förlåten, Mine Herrar! om denna til äfventyrs fåfänga ifver, at försvara Göthernes upförande, ledt mig för långt af vägen. Det öfriga af min berättelse skal blifva så mycket kårtare.

Sedan Vetenskaper och Konster, Handel och Handtverk, ja, snart hela Naturen, legat sju eller otta hundrade år uti linda, lyste åndteligen en behagelig morgonrådna up för Adla Konsterne vid början af det 13:de hundrade åra-hvarfvet i Florents och Venedig. Dessa Republiqver, som voro de första, at upodla och använda Konsterne,

 blef-

blefvo jämvål innan kårt de lykligaste och rikaste af alla Italieniska Stater.

Det varade öfver 200 år, innan Fria Konsterne hunno uparbetas til den högd, som de hos Græker och Romare ågt. Under samma tid upammades jämvål snälle Konstnårer i Rom, så at sedermera och tils nu trenne Hufvud-Scholor i Italien varit namnkunnoge, den Florentinska, den Venetianska eller Lombardiska, och den Romerska. I början af 16:de Seculum syntes åndteligen Konsterne i deras fulla ljus. Påfven LEO den X:de, en hög-tånkande och frikostig Herre, af hvilken detta hundrade åra-hvarfvet fått namn, satt då på Romerska stolen. CARL den V:te var Kejsare, FRANCISCUS den 1:ste Konung i Frankrike, och den Mediceiska Familien regerade i Florents. Alla dessa Regenter ålskade och beskyddade Fria Konsterne, sysselsatte och rikeligen belönade alla dem, som höllos för berömde Måstare.

Uti en så lyckelig tid lefde på en gång RAPHAEL i Rom, MICHAEL ANGELO i Florents och TITIANO i Venedig. Tre Mån, som billigt vördas, såsom de störste hittils bekante Konstnårer, och hvar och en af dem en prydnad för dess land.

Italien höll ännu fort til slutet af 16:de hundra-års hvarfvet, så vål som i början af 17:de, at al-

alstra namnkunnoge Konstnårer, ibland hvilka CORREGE, PARMESAN, PAUL VERONESE, ANNIBAL CARACHE, GVIDO RENI och ALBAN varit de måst kånde; men sedan Konungarne i Frankrike med så besynnerligt eftertryck börjat upmuntra och belöna Konsterna i deras Land, och däremot många af de Furstliga Husen i Italien, som måst beskyddat de samma, blifvit utslocknade, så har ock det förstnämde Riket tagit företrådet af det senare. De vidtfrägdade Fransyske Målare POUSSIN, LE SUEUR, LE BRUN, MIGNARD, BOULOGNE och LE MOINE, hafva gjordt deras Fädernesland åfven så stor heder i Måleriet, som PUGET, GIRARDON, COIZEVOIX, LE GROS och COUSTOUX i Bildthuggeriet, samt MANSARD, PERRAULT, LE VAU och D' ORBAI i Byggnings-Konsten,

Efter VANLOO, PIERRE VIENNE, BOUCHARDONS och flere nu lefvande Fransyske Målares och Bildthuggares afgång, lårer efterverlden med samma beröm hedra deras, som de förstnämdes vålförtjånte åminnelse.

Sådant har Ädla Konsternas öde varit ifrån de äldste tider, in til nu: så hafva de hvälft ifrån det ena Folkslaget til det andra, och altid med sig fört vålmågo, åra och rikedom.

Gifve GUD! at Svea Rike nu vore nårmast i ordningen, at medelst Konsternes upod-

odlande ſtiga til den högd, hvarifrån andra Länder medelſt deras vanhäfd fallit. Tidernas och omſtändigheternes ſammanhang, tyckes vara ſå fördelaktigt för vårt Fädernesland, at min önſkan bör nu, om det någonſin ſke ſkal, vinna deſs fullbordan.

På Sveriges Thron ſitter en KONUNG, ſom ej mindre bör kallas KONSTERNAS, än LANDSENS FADER.

Deſs omſorg ſträcker ſig äfven ſå väl til Vetenſkapers och Konſters befrämjande, ſom til Landthushållningens, Handelens och Sjöfartens utvidgande. De flere ſlags årlige byggnader, de beqvämlige och prydande inrättningar, ſom vid Kongl. Luſt-Slotten verkſtällas, vittna om Konungens Nådiga vilja, at tillika pryda ſit Rike, upmuntra deſs Konſtnårer och rikta deſs underſåtare i gemen.

Uti ſamma högtbepriſeliga ändamål har Hans Majeſtet jämvål uti Deſs Gemål, vår Huldaſte DROTTNING, et kraftigt biträde.

Mitt ämne tilhörer ej, at omtala den trefnad, ſom Vetenſkaperne äga under ſå mägtigt beſkydd; den friſtad Vitterhet fått innom deſs Palats: de många ſamlingar af böcker, handſkrefne Handlingar, Ålderdoms-lemningar, Mynt och Skåde-penningar, ſamt ſällſynta alſter utur alla Naturens Riken, hvilka hvar

för

för sig förtjäna utlänningarnes nygirighet och våra medborgares tacksamhet. Mig åligger allenast ännu, at omnämna de ut-och invärtes prydnader, hvarmed Hennes Maj:t så ansenligen förbättrat Dess Sommar-Palats Drottningholm, samt de redbare Skatter uti Målerie, Bildthuggerie - Arbeten och Kopparstycken, Hennes Maj:t ifrån åtskillige Riken årligen samlar, samt åfven dymedelst gör Dess Namn hos en uplyst efterverld evärdeligen vördat, och detta tidehvarf för Konsternes befordran, besynnerligen utmärkt.

Där en AUGUST och LUDVIG regera, felas sällan en AGRIPPA och en COLBERT til rådgifvare.

De Herrar och Män, hvilkas mogna rådslag äro Thronen närmast, hafva redan gifvit Ädla Konsterne flere öfvertygande prof af deras uplyste tankesätt och kraftiga bistånd.

Rikslens Högloft. Ständers, i följe däraf vid sistförflutne Riksdag gjorde hellosamma författningar om Fria Konsternes upkomst, medelst Målare Academiens i stånd sättande, Pensioners och belöningars utdelande, med flere hugnelige förmoner, lära innan kårt blifva en ny orsak för det Allmänna, at prisa Regeringens omsorg för Landets sannskyldiga välgång.

In-

Intagen af glädje öfver de härliga förmoner och den ſällhet, jag härutaf mit Kära Fädernesland föreſpår, och hvartil jämväl J, Mine Herrar! efter det inbördes vänſkaps band, ſom Vetenſkaperne och Konſterne emellan är, altid lären bidraga, har jag den Äran, at inneſluta mig uti Eder gunſt och benägenhet, med upriktigaſte förſäkran om min ſtadigt-varande ärkänſla och vördnad.

SVAR,

Gifvit på

KONGL. VETENSK. ACADEMIENS

Vågnar,

Af

Dess Secreterare

PEHR WARGENTIN.

MIN HERRE!

Konsterne åga så mycket större vårde uti en Vetenskaps Academies ögon, som de icke allenast åro en tillåmpning af Vetenskaper, utan ock hafva gifvit första anledning til de flåsta Vetenskapers upfinnande. Då vi ville upodla och til våra behof, beqvåmligheter eller nöjen anvånda Naturens alster, behöfdes Konster: men Konsternas utöfning och förbåttring fordrade Vetenskaper. Hårifrån leda våra Ädlaste Kunskaper sina anor. En stor

ſtor Philoſoph har altſå rått ſagt, at Vetenſkapernas Hiſtoria bör begynnas med Konſternas. En annan, ej mindre namnkunnig, tilſtod ſig hafva lårt mera nyttigt uti Konſtnårers Verkſtåder, ån uti böcker.

Lågges hårtil all den öfriga nytta Konſterne göra i Samhållet, blifver ovederſågeligt, at de förtjåna hållas i ſtörre heder, ån allmånt plågar ſke.

Aldramåſt de Ädlare Konſterne, hvilkas vårde och nytta J, Min Herre, uti Edert Tal, ſå utförligen och grundeligen viſat. De åro beråttigade til et utmårkt företråde, icke allenaſt för deras ſynnerliga behagelighet och för den tjånſt de göra andra Konſter, hvilka af dem låna den ſmak, ſom måſt bidrager til deras fullkomlighet; utan ock dårföre, at de fordra egna ſållſynta ſnillen, ſom med mycken omvårdnad böra upammas, at blifva ſtore måſtare. Verlden har ej ånnu många ſådana at upviſa: dårföre lyſa deras namn ſå mycket mer, och deras arbeten ſynas lika ſom trotſa förgångeligheten.

En Franſk Aſtronom har nyligen upſatt på ſödra himmelen et Vattupaſs, en Penſel, en Grafſtickel och flera Konſtnårsverktyg: de pryda ſannerligen det rummet

met båttre, och deras upfinnare åro vårdigare en evig hugkomst, ån de utur Fablerna lånte stjernbilder.

Det råknas LOUDVIG XIV med råtta til stőrre åra, at hafva upmuntrat Slőgder, Konster och Vetenskaper i Dess Land, ån at hafva vunnit så många Segrar. Blifve en sådan åra ock den, som skal gőra ADOLPH FREDRICHS Namn stort, och Dess Regering i Svea Rike minnesvårdig főr senaste efterkommande! Deras Majeståters utmårkta hőga ynnest főr de Fria Konsterna, och Riksens Hőglőfl. Ständers ådagalagde omvårdnad, lofva dem visserligen et blidt őde i vårt Fåderneslana.

Berőmde Svenske Konstnårer hafva visat, at lyckliga snillen hos oss fődas: det kommer an på anledning, vård och upmuntran, at de upfődas; på råtta kånnare och myndiga Befordrare, at uplifva och framdraga goda åmnen. Sådane fattas oss icke heller. J, Min Herre! åren en af dem, som mer főr nője och af egen smak, ån af Åmbetes skyldighet, talen vål főr Konsterna, och gifver dem al mőgelig handråckning.

Kongl. Vetenskaps Academien tager så mycken del uti deras tilvåxt, at hon år-

ärkänner Edert bemödande til deras bästa, med lika tacksamhet, som den välvilja J för henne sjelf hysen, hvarpå Eder behagat visa nya prof, under den tid J varit Academiens värde Præses. Edert väl utarbetade Tal hedrar ej mindre Academien, än Eder sjelf.

J veten, Min Herre! at de minnesstoder, som af tacksama Konster och Vetenskaper upresas, äro de hederligaste och varaktigaste. Faren fort at förtjäna dem.